

БРАНИЧ

ЛИСТ ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ.

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОВАСТУПНИКА У СРБИЈИ.

Лист излази 1. и 16. сваког месеца.

О ЗАКОНОДАВНОЈ ВЛАСТИ И О МЕНАМА њенога РАЗВОЈА У СРБИЈИ

од

СТОЈАНА МАРКОВИЋА

професора велике школе.

(НАСТАВАК.)

Скупштина по закону од 28. Октобра 1858. год. састављена је била из посланика од народа слободно изабраних и опупомоћених, и из посланика, који су улазили у скупштину по самом свом јавном положају у држави и друштву, а ови су били: председник Касацијаног Суда, два председника Апелацијоних судова, 17 председника окружних судова и председник суда вароши Београда, 18 окружних начелника и управник вароши Београда, и најзад 17 окружних протојереја са 4 манастирска на тојника, из сваке епархије по један, кога су бирали архијереји.

Сваки срез и свака окружна варош, као и варош Београд, бирала је за себе посланика и то тако, да је на 500 пореских глава, долизио по један народни посланик, а вароши неокружне, које су имале 500 пореских глава, бирале су за себе посланика.

Задатак је скупштине по овоме закону сведен био на то, да пред лицем владе буде веран и тачан израз народног стања и народних осећаја и да јој даје своја мишљења о предметима, које би јој кнез и савет предлагали, да јој предложи „тегобе“, које би народ имао и сретства, којима би се оне имале отклонити, као и жеље, које би народ имао „за

узвишење благостање отечества“ и начин, како би се оне извршиле и задовољиле. Међутим предлози скупштине нису били обавезни за кнеза и савет, као једину и искључиву законодавну власт. Скупштина је по овоме закону имала значај постулантског народног и чиновничког сабора.¹⁾

Овај значај постулантских народних сабора, имале су народне скупштине и по доцнијим, више или мање иначе слободоумним законима о народним скупштинама. Међу ове законе долазе: закон од 5. Јануара 1859. године, издан по предлогу Свето-Андрејске скупштине и под члановима привремене владе²⁾; затим закон од 14. Јануара исте године, издан под владом местозаступника кнеза Милоша³⁾; даље закон од 30. Јуна 1860. године, који је издан под поновном владом кнеза Милоша⁴⁾ и најзад закон од 17. Августа 1861. године, који је издан под другом владом кнеза Михаила и који је закон у неким својим одредбама подударан са сада важећим уставним и законским одредбама о народној скупштини^{5).}

У овој 1861. години 17. Августа издан је и нов⁶⁾ закон о устројењу државног савета као другој законодавној чињеници. Овим су законом укинута и оне одредбе цариградског устава и закона о изменама и допунама у устројењу савета књажевства српског од 3. Маја 1858. године⁷⁾, које су се тичале поменутих уставних повластица чланова савета, као што је овим законом укинута и она уставна одредба, по којој су чланови савета постављани по избору и предлогу самог савета.

Закон овај о државном савету састављао је у ствари основни закон или устав земље.

У овој д-ба — не само да се није ни помишљало на то, да народ добије удела у вршењу законодавне власти, већ је шта више савет овај, као законодавни чинилац, био без икакве самосталности у самом вршењу ове власти.

1) Зборник закона и уредаба XI. стр. 148.

2) Зборник XII. стр. 1.

3) Зборник XII. стр. 11.

4) Зборник XIII. стр. 91.

5) Зборник закона и уредаба XIV. стр. 137.

6) Зборник XI. стр. 156.

7) Зборник XI. стр. 74.

Овим је законом истина признато било начело, да чланови савета нису били одговорни за говор и мњења, која су у савету давали (§. 16), али је ово начело другим одредбама овога истог закона било сасвим позрвено и то: прво тиме, што су саветници увршћени били у број „редовних чиновника“; друго тиме, што су они одговарали и могли бити кажњени не само онда, кад „дужност своју у случајима казнителним законом предвиђеним“ преступе, него неодређено, растељиво и по томе произвољно, чак и онда, кад „дужност своју ван случајева казнителним законом предвиђених“ преступе и најзад што је још горе, они су могли у свако доба по нахођењу бити стављени у пензију, по познатој законској формули „у интересу државне службе“ (§§. 11 и 23—25¹).

Овим и оваквим одредбама овога закона рашчишћено је било сасвим земљиште за развјатак министарске свемоћности и владавине апсолутизма са крутим бирократизмом под гвозденим образипом законитости. На овај су начин министри могли сваку своју самовољу обући у одећу закона, и стварати законе о преким судовима као и о *нарочитом суду за поједини случај*, (звездана камера), који је судије великог суда за дело учињено пре овога закона — за судијско мњење и разумевање закона, нечињене а не саслушане осудио и у Карановац послао²).

Учешће народа у вршењу законодавне власти остварено је први пут после народног устава од 1835. године, тек после топчидерске катастрофе, под намесницима кнежевског достојанства, сада важећим уставом од 29. Јуна 1869. год.³), али према тадањим ванредним догађајима и потресима земље непотпуно и са више или мање ограничења.

(СВРШИЋЕ СЕ.)

1) Зборник закона и уредаба XIV. стр. 156.

2) Зборник закона 17. стр. 188.

3) Зборник XXII. стр. 44.

К Р А Ђ А

УЛОМАК ИЗ ЕНГЛЕСКОГ КАЗНЕНОГ ПРАВА.

НАПИСАО

Ј. Ђ. Авакумовић

(НАСТАВАК.)

На *наше* данашње казнено право није у овоме другојачије. Наш казнени закон за појам крађе не тражи више, већ само да је ко украо *туђу* ствар¹⁾, а тај услов „туђа“ ствар постоји увек кад год би ствар имала свог господара, па ма да би он још и био непознат. Но ма да ми држимо, да је ово несумњиво по тексту нашег казненог закона о крађи, онет је у нашој судској пракци било и противних мишљења. Наши су судови изрицали и такве одлуке, као да се не би могло узети, да постоји крађа, па по томе и да не би могло бити тужбе, ви осуде за крађу, кад би био непознат господар украдене ствари. У нашим приватним забелешкама, које смо водили као бивши секретар Апелационог Суда, ми смо нашли, да је *Апелациони* Суд у једном оптужењу узео, да *нема* крађе само за то, што се није знао господар украдене ствари, ма да су иначе постојали сви услови за појам крађе. Жао нам је, што пишући ту забелешку, нисмо поменули име и презиме оптужениково или бар број, под којим је дело у Апелационом Суду заведено, те што због тога нисмо сада у стању цитирати име и презиме оптужениково из тог случаја, у коме је Апелациони Суд тако узео. Али да је Апелациони Суд дојиста тако био узео, то се и ми као бивши деловођа у том суђењу, врло добро сећамо, а сведочи нам и забелешка, у коју смо записали мишљење не само Апелационог, већ и нашег Касационог Суда. Из те забелешке видимо, да је наш Касациони Суд у том оптужењу био *противног* мишљења. Касациони Суд уништио је ону пресуду Апелац. Суда разлажући: да може постојати крађа, па по томе и бити тужбе и осуде за крађу, и ако би

¹⁾ Види §. 221. нашег казненог закона.

био непознат господар украдене ствари, само ако би постојали други услови за појам крађе. Приметбе Касационог Суда о томе усвојио је Апелациони Суд и осудио оптуженика за крађу. На тај начин и у нашој судској пракци исказано је начело : да може постојати крађа, па по томе бити и осуде за крађу, ма да би и био непознат господар украдене ствари. А у колико је нама познато из наше доцније судске пракције ово начело ни до данас није промењено код наших судова.

Овај правац казненог права у опште, по коме може бити крађе и ако се не би знао господар украдене ствари, може се само одобрити. Кад појам крађе замишља „туђу“ ствар; и кад се не може порицати, да може бити „туђе“ ствари, и ако се не би знао њен господар, — онда не знамо, чиме би се могао бранити противан правац, као да не би требало у таквом случају судити за крађу само с тога што се не би знао господар украдене ствари? Зар то не би значило подржавати деморализацију, кад би се само због непознатости покраденог лица, без казне остављао кривац, за кога би се доказало, да је учинио, на прилику, опасну крађу?

Но ма да је ово савршено коректно, опет смо дужни дати једно мало објашњење, да нас иначе читалац не би погрешно разумео. Све што смо додје говорили, било је са гледишта *материјалног* казненог права — казненог закона, то јест да може *постојати* кажњиво дело крађе, ма да би био непознат господар украдене ствари. А другачије може да буде са гледишта *формалног* казненог права или казненог поступка, бар у неким случајима. Овај може одређивати, да у *појединим* случајима не би могло бити осуде за крађу, ако не би било тужбе од покраденог лица. Но опет за то крађа би постајала и ту.

Надајући се, да би после овога што рекосмо, било излишно да и даље доказујемо коректност правца, по коме

¹⁾ Blackstone, реч. књига 6. стр. 179.

Stephen, стр. 265. реч. књига.

може бити крађе и ако не би био познат господар украдене ствари, нећемо више о томе ни да говоримо. Но у место тога прећићемо на последњи предмет, који енглеско казнено право не сматра за способан да створи појам крађе.

На завршетку свога набрајања оних ствари, које не могу да буду предмети крађе, енглеско казнено право спомиње *мртваца*. Ма да би ко из гроба или каквог другог места узео и однео мртво човечије тело, то опет не би било крађа ¹⁾. Ово је са свим правилно, јер мртво тело човечије, ма да може фамилији или пријатељима бити мило и драго, опет оно нема вредности међу људма у опште; а као ствар без вредности разуме се да, само због тога, не може бити предметом крађе, ма да би и постојали остали услови за појам крађе.

Но другачије стоји са стварима, које би биле на мртвацу или поред њега. Ко би узео и однео какву од тих ствари с намером, да је себи присвоји противзаконо, тај си био лопов. Истина да енглеско казнено право говори нарочито о томе, да би било крађе, кад би ко украо *покров* или *рубље* са мртваца; а не спомиње и *друге ствари*, које би могле бити поред мртваца ²⁾. Али при свем том не треба тај говор у енглеском казненом праву нарочито о покрову и рубљу тумачити ограничено. На против пре ваља узети, да је дозвољено поставити као правило: да би било крађе, кад год би ко узео из гроба ма какву ствар од вредности, и хтео би да је незаконо присвоји. Покров и рубље спомињу се тек само рад примера, па што важи за те ствари, то се сме применити на крађу и осталих ствари из гроба или поред мртваца.

Оваква оцена тог дела савршено је коректна. Ствари, које су поред каквог мртваца, истина нису у притежању самог мртваца; али оне извесно припадају фамилији тог мртваца или ономе, који је мртваца сахранио са тим стварма. А кад то стоји, — онда ако би ко те ствари узео с наме-

¹⁾ Blackstone, реч. књ. 6, стр. 179.

Stephen, стр. 265, реч. књ.

²⁾ Stephen, стр. 179.

ром да их незаконно присвоји, узимао би их из *tuftes* при- тежања, и за то би његово дело имало карактер крађе.

Ето, то су, у главном ствари, које енглеско казнено право цитира као чињенице, које не могу да буду предмети крађе. Ми смо, поред њих, споменули у овом одељку и неке ствари, које *могу* да буду предмети крађе. Но то је, као што смо напоменули и у почетку овог одељка, баш било и потребно да урадимо, јер је тим начином само олакшано, да се боље разуме: које ствари не могу да буду предмети крађе, о чему смо нарочито говорили у овом одељку наше расправе.

Није тешко спазити, да у овоме, што до сада спомену- смо, енглеско казнено право није издрпело све ствари, које не могу да буду предмети крађе. Но ма да је то истина, опет се енглеском казненом праву не може пребацити неја- споћа. На против оно је и у овоме што смо цитирали већ показало какво начело у њему о томе постоји. С тога можемо говор о овоме да прекинемо. А у место даљег говора о томе, бацићемо само један критичан поглед на саму карактеристику енглеског казненог права у овоме.

Мора се признати, да је енглеско казнено право у пи- тању, које је било засебан предмет овог одељка, много изо- стало иза данашњих појмова и начела у казненом праву. Ово се нарочито може да пребаци старом, обичајном, енглеском казненом праву. Тако оно није водило довољно рачуна о томе, да сама природа ствари захтева, да се кретност или некрет- ност какве ствари не може једнако да цени и са гледишта грађанског права, као и са гледишта казненог права. Оно је заборављало, да ствар нека може бити *некретна* у смислу грађанског права, па опет за то, да је *кретна* у смислу казне- ног права. Отуда и видимо у староме енглеском казненом праву ону погрешну идеју, као да не би могле бити предме- тима крађе и оне ствари, које су саставни делови какве не- кретне ствари, ма да би лопов те ствари откинуо од њихове целине и однео их собом. Може се рећи, да је старом енглеском казненом праву више било стало до форме, него до суштине. Оно је замишљало, да се нека ствар *правнички сматра* за

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

некретну, па није хтело ни да зна, што није тако и у самој природи. Међу тим није главно како се замишља да јесте каква ствар, већ каква је она у истини. Старо енглеско казнено право превиђало је, да господару такве ствари није вајде, што би се таква ствар правнички само сматрала за некретну, кад би на против лопов њу могао не само узети већ и однети. Ма да би лопов такву ствар најпре откинуо од њене некретне целине, па је онда тек однео, — опет би господар њу губио онако исто, као што би то било, кад би лопов узео и ондео ствар, која би и по својој природи била кретна, а и не би била саставни део какве некретне целине. У оба случаја постојали би сви карактерни знаци крађе; а у оном првом поврх тога још и повреда оне некретне целине. За то би оба та дела ваљало бар једнако и ценити. И ако не би било умесно, да би у оном првом случају требало узети, да, поред крађе, постоји и повреда туђих ствари, — опет би било још горе, што би се због те повреде — откидања једног саставног дела од целине — узело, да нема крађе. Онај правац старог енглеског казног права, који је узимао да у том случају не би било крађе, само је дакле погрешан.

А исто тако погрешно је и оно друго резонување у старом енглеском казненом праву, као да при откидању какве ствари од њене некретне целине и одношењу те ствари, не би ту било крађе због тога, што се не би могло рећи да је узета кретна ствар из туђега притежања. Ми смо већ видели да енглеско казнено право тако узима због тога, што вели да је та ствар само као саставни део некретне целине у притежању господаревом, а чим би се од ове одвојила и постала кретном, одмах да би прешла у притежање самог лопова. Лопов дакле у таквом случају, вели се, не би узимао ствар кретну из туђега притежања, а без тога не би могло бити ни говора о постојању крађе. Но овакво резонување старог енглеског казног права не може се другачије назвати до *софизмом*. Узаман се може само замишљати као да лопов не узима туђу ствар из туђега притежања само за то, што би баш он

¹⁾ Stephen печ. књ. стр 179.

био тај, који би ту ствар двајањем од њене некретне целине, претворио у кретну, — кад у истини он и ту врши све оно, што ствара појам крађе. Лопов би и ту узимао и односио туђу кретну ствар, а то би била крађа. Истина да би он сам створио могућност, да ту ствар однесе, одвајајући је од њене некретне целине; али за карактеристику дела није главно, којим је *начином* дело извршено, већ само *шта* је урађено.

На кратко говорећи, основа старог енглеског казненог права у опште, кад јер реч о постојању крађе, била је погрешна, некоректна. Ово се види опширно из оних цита-та, које смо раније навели из енглеског обичајног казненог права о предмету крађе. Но ма да је ово несумњиво, опет су требали да протеку векови, докле је то измењено у енглеском казненом праву. Најважније законске измене о томе учињене су тек за време владавине Ђорџа IV. (владао од 1820 до 1830). Нарочито његовим законима уклоњене су из старог енглеског казненог права оне погрешне идеје, које су сметале правилној разрешници питања: шта је потребно за појам крађе. Ми смо раније већ поменули те законске измене у енглеском казненом праву код разних ствари, које енглеско обичајно казнено право није сматрало као способне да буду предмети крађе. С тога би било излишно да то овде понављамо, већ у место тога можемо да приступимо завршетку овог одељка у нашој расправи.

Али, пре него што би то урадили, дужни смо, рад боље јасноће, да додамо неко мало разјашњење нашег досадањег говора, па то ћемо одмах и да извршимо. Све што смо додје говорили у овој расправи, важи за оба облика крађе, како за просту, тако и за тешку или сложену крађу. Док међу тим у овом одељку, који сада мислимо да отпочнемо, биће говор само о оном другом облику крађе, о тешкој или, као што веле Енглези, сложену крађу.

(НАСТАВИЋЕ СЕ).

Опет о признању кривца као олакшавној околности.

У броју 7. „Бранича“ изнео сам питање о томе, да ли се признање оптуженика у делу, за које закон доноси смртну казну, може по својој каквоћи у једно исто време употребити и као доказ и као олакшавна околност, или не може. Ограничив то питање само на дела, која се смрћу казне, изоставио сам да у опште о њему изнесем моје мишљење, и то ме је побудило да сада и по други пут о њему говорим, како се оно узима у опште год казнимих дела.

Признање оптуженога може се учинити под разним околностима и на више начина. Тај је принцип признало и наше законодавство, па је за то и унело у текст закона те околности и начине, истина не потпуно, али се опет тим текстом у неколико подмирује потреба у подобним питањима.

Тако. Наше је законодавство у §. 225. кр. суд. пост. узело за потпун доказ кривчево признање, ако оно садржи ове услове :

- а, ако је признање учињено изреком и јасно и опредељено ;
- б, ако је оптуженик био при свести у време признања ;
- в, ако је признање основано на сопственом причању оптуженика а не на одговарању услед постављених му питања од стране власти или суда ;
- г, ако је пред исеједном или судском влашћу учињено ; и
- д, ако дело заиста постоји и признање се подудара са околностима тога дела.

Има још ових услова¹⁾, али их наш законодавац није унео у текст закона, сигурно држећи да је и оволико довољно за судове, који стоје на вишем ступњу правног схватања.

Такво признање, под таквим околностима исказано, по закону је *потпуни доказ* да је оптужени крив ; али то такво признање није још довољно, да се оно може узети и за *олакшавну околност*, пошто оно треба да садржи један нарочити услов, а то је тај : *да је признање учињено од оптуженика за то, што га је на то нагнала грижа савести и кајање*. И само признање с таквим условом може се узети за олакшавну околност, а без тога услова никако, па макар оно све остале услове садржавало.

То се објашњава и самим текстом §. 59. тач. 7. нашег казн. закона у коме се каже :

„Ако се сам суду пријави и своју кривицу призна а могао је лако утећи или се сакрити, или ако призна своју кривицу, пошто се почне ислеђивати или пре него што је његово дело доказано другим чим“.

Овај текст закона значи то, да само оно признање оптуженика може служити за *олакшавну околност*, које је учињено услед *гриже*

¹⁾ Теорија казн, пост. од Д. Радовића, стр. 244.

www.savestisi.com *савести* и *кајања*, а да се никакво друго признање, које не садржи овај моменат, не може узети за олакшавну околност; јер тумачећи психолошки ову законску одредбу, мора се узети да је законодавац ишао на то, да оптужениково признање буде логична последица гриже савести и кајања а не других могућних принуда, пошто такво признање показује: да оптуженик није покварен; да нема навике да чини казнима дела; и да даје судији веровања, да ће у будуће бити добар грађанин, и баш са тога, и једино са тога такво признање и заслужује да се узме за олакшавну околност.

Наши судови нису скоро никакву пажњу обраћали на ово питање. Они су махом свако оптужениково признање узимали за олакшавну околност, не обзирајући се ни најмање на то, из каквих је побуда оно потекло, да ли је учињено за то, што није могао побећи, или за то што се није могао сакрити, или је принуђен другим доказима и околностима да то призна; нашим је судовима било са свим све једно, они су свако признање узимали за *олакшавну околност*, док међу тим, као што рекох, јасан текст тачке 7. § 59. казн. зак. то не допушта.

Може бити да ће ко бити мишлења: да се оптужениково признање не узима за олакшавну околност за то, што се из тога увиђа кривчева непоквареност, већ да се узима за то, да се кривцима представи та корист од признања, те да их таква корист изазове, да своје кривице признају, и на тај начин олакшавају власти истрагу; — али такво мишлење не може опетати ни по науци ни по нашем позитивном закону, пошто је искуством доказано, да је редак случај, да кривац чини једну кривицу с убеђењем да ће за њу бити кажњен, него је скоро свагда чини с убеђењем, да неће бити кажњен, рачунајући да се неће пронаћи и ухватити, а кад кривац врши кривична дела с таквим убеђењем, онда га заиста неће моћи никад изазвати ни оно законодавчево благодјејање што му признање ставља у олакшицу, пошто се он, као што рекох, напред решио да га не постигне не само блажа, него да га не постигне никаква казна, а и природно је, да нико не би толико непаметан био да чини казнима дела кад би знао да ће бити кажњен.

Признању кривца, дакле, дао је законодавац карактер *олакшавних околности* за то, што се у њему огледа непоквареност кривца, а не зато да се њиме приволе кривци, да своје кривице признају код власти.

С овим је, држим, потпуно доказано и објашњено, да само оно *кривчево признање* може служити за олакшавну околност, које је учињено услед *гриже савести и кајања* а да се никакво друго признање не може узети за *олакшавну околност*.

А тражење, да ли се признање оснива на *грижи савести и кајању*, бива на онај исти начин, по коме се изналази и *намера* у је-

дном делу с том разликом, што је ово много лакше пронаћи него *намеру*; јер чим кривац сам дође власти и јави се, или иначе до првога испита призна, а доказа никаквих противу њега нема, нити други каквих околности, које би га на то принудиле, онда је у томе таквом признању одма нађено, да га је учинио под грижом савести и кајања, пошто се не да ни замислити, да паметан човек може сам себе оптуживати и излагати мукама казне.

Мијајло Стевановић

ЈЕДАН МЕНИЧНИ ЗАКОН ЗА СВЕ НАРОДЕ.

Извод из извештаја, који је поднео друштву за упоредно законодавство у Паризу, г. Фердинанд Даген адвокат, о међународном конгресу за трговачко право у Антверпену.¹⁾

Сав трговачки свет познаје данас врло добро меницу. У трговини поникла, меница има поглавито њој и да служи. Сва трговачка плаћања врше се данас меницом; трговачки кредит остварује се меницом. Меница је сада инструмент исплате и инструмент кредита.

Она даје могућности трговцима, да се ослободе својих обвеза на највећим одстојањима, па и у оним крајевима где су саобраћајна средства на најнижем ступњу.

Кад овако велики значај има меница данас, кад су тако велике користи, које се њоме могу постићи, онда је и потребно да меница без икаквих тешкоћа прелази из руке у руку. А зато опет што меница оволики значај има, потребно је да она одговара строгим законским условима, који јој сигурност и исправност јемче. Законски услови за меницу треба да су такви, да меници олакшавају циркулацију. Но не само у границама једне државе, под владавином домаћег закона, већ и ван своје отаџбине, меница треба да лако циркулише. Овome смета разноликост законодавства у разним државама.

Меница, законито издана у једној земљи, може да не одговара законским условима земље где треба да се исплати. Ово ствара незгоде, сукобе, што све врло јако ремети правилне односе трговачке и шкоди обављању њихових послова. Огромна би се услуга учинила међународној трговини,

¹⁾ Rapport sur le congrès international de droit commercial d' Anvers, présenté, au nom des délégués de la Société de législation comparée, par M. Ferdinand Daguin, avocat à la Cour d' Appel de Paris. Bulletin de la Soc. Nr. 7. 1886.

ако би се успело, да се сви законодавци одлуче, да усвоје у овом предмету једнообразна правила.

Ово није немогуће остварити. Већ су многа питања од општег значаја једнообразно уређена уговорима између појединих влада. Да споменемо само питање о поштанској кореспонденцији, поштанским пакетима, новцу, о заштити индустријске својине. Но са гледишта чисто приватнога права има још много да се уради.

Белгијска влада, осетив и сама ову потребу, одлучила је да сазове 1885. год. у Антверпену међународни конгрес за трговачко право. Она се особено удесном приликом послужила што је у то доба била у Антверпену светска изложба. Конгресу је задатак био, да проучи средства која се имају употребити, да се уједини трговачко законодавство, у онима од својих грана, на којима би уједињење изгледало да се најлакше може остварити. Програм конгреса односио се на поморско право и на меницу. По томе се конгрес у своме раду поделио у две секције. За нас је од значаја рад секције о меници, и тај овде у изводу саопштавамо.

Пре но што се конгрес имао састати, белгијска влада саставила је комисију својих стручњака, која је имала све да спреми. За меницу и друге трговачке ефекте комисија је спремила нарочити пројект општег закона.

У пројекту закона било је 57 чланака. Одма у самоме почетку дискусије о овоме пројекту закона, изражена је формално намера, да се спреми закон — тип, онакав какав би се, по својој сопственој вредности, могао наметати разним парламентима, и тако постати општи закон. Главније прте дебате и општа начела, која је секција за меницу усвојила, извео је г. Даген на следећи начин.

1. *О природи менице и о правима, која из менице истичу*, постоје две теорије: француска и германска.

Прва полази од ове поставке: да је меница знак остварења меничног уговора, т. ј. уговора између два лица, од којих се једно обвезује да другом лицу достави одређену суму у месту другом — не оном где се обећање чини.

Меница предпоставља да је издавач поверилац трасатов онога дана, кад је меница издана, или да ће му о року бити поверилац; она служи да пренесе на ремитента права која има први спрам другога; она садржава неку врсту упутнице на суму коју дугује трасат, на ово што се зове провизија, а пренос има за дејство да пренесе постепено ову

13.

упутницу на разне доносиоце, у чију је корист извршен. Они ступају у права првобитнога повериоца, и добијају првенствено право на дугујућу се суму, која им се уступа. Отуд излази да ако трасант падне под стециште, док меница циркулише, провизија се иставља изван масе, и искључно је намењена да се исплати доносилац.

Сасвим је другаче немачко схватање о меници. Никако се не јавља мисао о неком раније постојећем меничном уговору. Меница је у исти мах инструмент уговора и узрок обвезе; она вреди сама по себи и због подписа, који су на њој означени. Ствара се нека врста уговора *litteris*, и то стварање врши се без икаква уплива обвеза, које могу постојати за трасанта и трасата. — Трасант даје на писмено трасату наредбу да плати тога датума, неку одређену суму, и ништа више; он не јемчи ремитенту да њему трасат дугује озвачену суму, ни да ће му је о року дуговати, он само јемчи да ће се плаћање тачно извршити. Ремитент нема да се брине о томе, да ли је или да ли ће трасант бити поверилац трасатов. Обвеза је створена самом меницом и она је независна од правних односа, који могу постојати између онога, који пушта меницу у саобраћај и онога, који треба да то исплати. Више је последица из овога начела изведено: тако прво, да предаја менице не преноси на доносиоца никакво право на суме, које може дуговати трасат трасанту, тако да је овај увек слободан да њима по својој вољи располаже; другим речима, ако провизија постоји, она није нарочито намењена доносиоцу и остаје у имовини трасантовој. Друго, пошто је меница чист и прост налог плаћања, напомена на писмену: вредност примљена, нема више смисла. Најзад, пошто издавање писмена не одговара неком меничном уговору предаја из једног места у друго, није више један од битних услова за важност менице.

Имајући да се изрази за један од ових, конгрес је усвојио мешовити систем. Давас меница у великој мери служи операцијама кредита. Трасант, издајући меницу често мање има у виду покривање меничном сумом које треба да се изврши, него ли могућност, да есконтујући, одмах прими исплату онога што му се после неког рока дугује. Следствено не изгледа више да меница треба поглавито да служи за наплату тражбина на удаљена места, па за то је природно да се у извесној мери да задовољење онима, који би желели да од ње начине неку врсту папирног новца. Тако

је мислила секција конгреса. Но она није сасвим усвојила германски систем. Немачки делегати потпомогнути од енглеских, руских, мађарских и талијанских делегата, изјавили су да се апсолутно не могу усвојити одредбе пројекта, по којима је одржана нужност провизије и призната права ремитентова на њену суму. Они су потврдили, не без привидног разлога, да приписујући меници вредност унутрашњу и независну од правних односа, који могу да постоје између трасанта и трасата, тим самим се признаје, да својина сума, које други првome дугује, не би била пренесена на ремитента прелајом ефекта.

Но многи су се делегати бојали, да се укидањем обвезе за трасанта, да трасата снабде потребном сумом за плаћање, не умножи број ефеката без стварне вредности. Извесно је да је у првом трговачком интересу, да менице представљају озбиљне и стварне операције. Без сумње може се признати да је писмено само по себи довољно, па да се потпуно верује у узрок обвезе, но опет треба да овај узрок у ствари постоји. Ништа не би било опасније но повлађивати пуштање у саобраћај ефеката, којима не би одговарао неки дуг трасатов спрам трасанта. Дешава се да трговац, који, треба да плаћа а нема новца, вуче на некога који му ништа не дугује, нити ће му дуговати, обећавајући му да ће га о року сумом снабдеи. Циљ је ове операције да се даде могућности трасанту, који је у незгоди, да одмах прибави потребне изворе есконтујући меницу. Ова је практика опасна, јер може да изазива злоупотребе, а и уставовљује неку врсту ефективног кредита. Законодавац мора томе на пут да стаје, а за то је врло удесно кад се тражи обвеза, да се трасат снабде потребном сумом.

Трасант, или ако је меница за рачун другогa издана, наредбодавац, требаће да учини, провизију. Провизије ће бити, када о року трасат буде дуговао толику суму трасанту или наредбодавцу.

Француска је доктрина у овој тачци победили. Но број противника француске доктрине био је врло велики.

2. *О меничној способности.* — Члан 2. пројекта који је конгрес изгласао постављака о начело, да когод је способан да се обвезе грађански или трговачки, може се менично обвезати. Ово правило већ вреди у Енглеској, Белгији, Немачкој, Швајцарској. Оно је правично и разумно. Издање менице није у ствари ништа озбиљније но други неки трговачки посао.

Признаје се у опште да закони који се тичу стања и способности лица, прате лице где год оно иде. Дакле да ли је нека способан да се менично обвезе, ваља да се реши по закону његове земље. Међу тим још је усвојено и да важи таква обвеза, ако је лице било способно по закону земље, где је меницу потписало.

3. *О форми менице.* — Секција је хтела да што више упрости формалности. Четири услова је усвојила: 1. означавање суме која се има платити; 2. име онога који треба да плати; 3. означавање да меницу ваља платити неком трећем, или да је она по наредби или на доносиоца; 4. потпис трасантов. Пошто је меница по мишљењу већине чист и прост налог плаћања, изашло је да је она, према немачкој доктрини, сасвим независна од сваког меничног уговора. Према томе није било никаква разлога да се тражи да меница буде на друго неко место повучене, и да место плаћања буде на меници означено. Најзад још је сматрано као непотребно и да се на меници означује, да је трасант примио вредност од реминтента.

Конгрес је усвојио да се име имаоца може бланко оставити. Ово је логичније но што то тражи немачки закон, који је у неопходне услове уврстио, да се на меницизначи име реминтента, особито што баш тај закон сматра меницу као ефект за саобраћај, као неку врсту папирног новца.

Обично се датум сматра као један од битних услова за меницу; ово, да би се знало, да ли је у времену, кад је меница издана, трасант био способан да се обвезе. Секција је и поред тога признала важност недатираних меница, но доказ о датуму ставила је на терет доносиоцу.

Да ли је клаузула: „по наредби“ битна за меницу? Комисија је мислила да јесте. Но конгрес је у томе оставио потпуну слободу странкама. Јер и ако је меница писмено за циркулацију она не мање може служити да регулише меничну операцију. Неки су делегати тражили још, по примеру закона немачког, талијанског и швајцарског, да се на писменузначи да је меница, или нешто што то исто значи. Ово је сматрано као излишна формалност и није примљено.

4. *О праву вући менице.* — У праву се за извесно сматра да поверилац не може својом радњом и по сопственој власти да погорша стање дужниково. Меница садржи ванредне строгиости у извршењу, на које не мисле странке кад се обвезују; не би се дакле могли оснивати на прећутној

вођи њиховој, кад би се дозволило повериоцу, да вуче на свога дужника, без његовог пристанка. Конгрес се није строго држао овога начела. Решио је да за трговце ваља замислити, да се потчињавају овоме начину исплаћивања за све послове, који се тичу њихове трговине. А данас је и сасвим у обичају, да се вуче меница без питања противне стране. Но може се противно уговорити и трговац који не жели, да његово име фигурише на меници, моћи ће условити, да његов поверилац нема права да се наплаћује вучењем менице на њега.

5. *О пријему.* — Закон свуда налаже доносиоцу извезан рок за подношење менице на пријем. Рок је овај различан у разним законима. — Конгрес је решио да се за пријем мора меница поднети у року, који је у њој одређен или ако тога нема, за 4 месеца. ако је меница повучена и има се исплатити на истом континенту, а за 8 месеци ако је вучена на једном а има се исплатити на другом континенту. — Пријем се мора написати на меници. Може бити услован и мора бити учињен за 24 сата; пре то што овај рок истече, трасант може, ако је писмено у њега, предомислити се и избрисати оно што буде на меници написао. Отказ пријема констатоваће се протестом; кад се протест објави, преносници, трасант, авалиста, биће респективно обвезани, да даду јемца да се осигура исплата менице о року; јемац ће бити солидарно обвезан, но само у границама обвеза које буде гарантовао.

6. *О авалу.* — У опште се признаје да обвезе које излазе из менице може гарантовати неко трећи у цели да олакша продају менице. Конгрес је решио да се исплата менице може гарантовати нарочитим јемством — авалом, па било да се то означи на самој меници или на одвојеном акту. Авалиста биће солидарно обвезан, и сем противног уговора ступиће у све обвезе лица, за које се он обвезе.

7. *О преносу.* — Код ове тачке једино је било у питању да ли је ваљало одобрити бланко-жиро, па је усвојено да то може бити.

8. *О року и исплати.* — Доносилац менице треба да је поднесе на исплату о року; ако је меница по виђењу, треба ако ништа није напоменуто, да је поднесе шест месеци после датума. Меница ће бити исплаћена у монети, која је на њој означена; за страну монету плаћаће се домаћом монетом по средњем курсу који је важио дан раније. Суди-

ја не може одобрити никакво продужење рога. — Доносилац менице не може ни у ком случају одрећи да прими почесну исплату.

9. *О протесту.* — Ако се о року не плати, доносиоцу је отворен протест против разних лица. У овом погледу врло су разнолика законодавства разних држава. — За то је конгрес оставио да свака држава одреди на који ће се начин отказ плаћања констатовати.

10. *О губитку менице.* — В асник менице, која је случајно изгубљена или украдена, може се обратити суду места, где се меница имала платити, и добити одобрење да наплати суму, но да он даде јемца. Ако неће или не мож: дати јемца, он треба да ограничи своје тражење на то, да се у суду депонује дугујућа сума.

Сем ових наређења о меници комисијски пројект меничног закона обухватио је и друге трговачке ефекте, п о њима је нарочита наређења донео.

Конгрес је у закључку свога рада изјавио и неке жеље. Тако, жеља је конгреса, да се владе разних држава између себе споразуму, те да трговачки ефекти, који иду из једне земље у другу не морају плаћати многоструке таксе, већ да и за њих буде, као што постоји за писма, једна марка која се прилепи у месту одласка. Друга је жеља да се сматра да одсуство или недовољност марке није од уплива на важност менице. Трећа је жеља да се установи међународна поштањска служба за акценат и исплату трговачких ефеката. Четврта је жеља да се смање трошкови протеста.

Извео

М. М. Ж.

Дакле још мало обавештења о §-у 191. грађ. законика.

При свакој својој расправи о разним питањима из приватнога, јавнога или међународнога права, ја сам поглавито и пре свега имао ту цел пред очима, да расправљајући извесно питање тиме побудим и друге наше стручне правнике, да дубље размисле о томе питању, да се покрене плодна и научна дискусија о њему, те да се оно таквим претресањем и узајамним обавештењем на чисто изведе. Па ту сам цел имао пред очима и при својој последњој расправи „о збирним стварима“. И с тога ми је мило, што је мој пријатељ г. Панта Савић изишао на среду са неким својим примедбама на ту моју расправу, те се тако ето покрене дискусија о истакнутоме правном

питању, која ће свакојако томе допринети, да се питање што страније претресе, објасни и пречисти. Радо дакле пристајем да са г. Пантом још коју проговорим о збирним стварима и о значењу § 191. грађ. законика. Но морам одмах у напред напоменути, да ја нећу моћи да будем онако „врло кратак“, као што је био г. Савић, него ћу и против своје воље морати да будем опширнији, јер кад човек има посла са прилично побрканим, неразбиштреним појмовима и схватањима, онда се то не може тако „у кратко“ разбиштрити и на своју меру свести.

Из поменутих примедба г. Пантиних ја сам пре свега увидео, да се нас двојица у питању о збирним стварима и о значењу §-а 191. на жалост никако не можемо споразумети, јер је оно што је мој поштовани пријатељ казао о тим стварима и о томе параграфу тако дијаметрално противно моме схватању, да између мога и његовог схватања нема никакве додирне тачке, где би смо се могли срести и сложити, него ту само једно од та два схватања може стојати и бити правилно, а оно друго онда свакојако мора бити погрешно и пасти. Е сад које је схватање правилно а које погрешно, то ће оценити непристрасни стручно образовани читаоци, а нас двојица, ја и г. Савић, дужни смо само да што тачније изнесемо разлоге, који су нас при схватању и разумевању поменутог питања руководили. Пошто је г. Панта своје разлоге изнео, то је сад опет на мене ред.

Ја сам у својој расправи „о збирним стварима“ трудио се да докажем како §. 191. грађ. зак. нема значења, а г. Савић напротив тврди да он има значења и то тако јакога значења, да би га ваљало уметути у законик и кад га не би у њему било. Зар то није сасвим отсечна разлика у мишљењу? Одиста, ја се са свим слажем са г. Савићем да то „није маленкост“, кад један каже да неки §. нема значења, а други каже да он има још те како великога значења; тиме је овај други ономе првome у самој ствари ово казао: „Ви, господине, доказујући како тај §. нема значења, потпуно погрешно схватате ствар и управо сте говорили о нечем, што нисте разумели, и тако онда и сами ћете увидети, да сте са целим вашим дугим доказивањем и разлагањем — млатили празну сламу“. А да сам доиста са целим својим доказивањем и разлагањем млатио празну сламу, о томе сам на своју жалост могао да се уверим још и из онога што даље вели г. Савић: „Шта је законодавац хтео овим §-ом (т. ј. §-ом 191). да определи, да ли збирне ствари или само једну правну целину; и ако је хтео збирне да ли је у ту категорију ставио само покретне или још и непокретне ствари?“ И најзад вели мој цењени пријатељ: „По моме мишљењу законодавац оваквим прописом §. 191. није ништа друго хтео да каже, него просто да даде један јасан опредељај о правој целини“ и т. д. Дакле ја у нарочитој и то доста дугој расправи

разлажем и *док-зуюем*, како §. 191. гр. зак. опредељује појам *збирних ствари*, говори о збирним стварима, а г. Панта после целог тога доказивања и разлагања тек се буди, па сад тек пита: „а о чему управо говори §. 191? *да ли о збирним стварима* или о нечем другом?“ Значи дакле да је цело оно моје разлагање и доказивање отишло у ветар, да ја нисам г. Панту Савића никако могао *ни о томе* да убедим, да поменути §. збиља говори о збирним стварима! Морам искрено признати, да се *таквој сумњи и примедби* никако нисам надао. Камо среће, да сам могао и слутити да тај §. 191. управо и не говори о збирним стварима него о некаквој „правној целини“, камо да сам још пре моје расправе то могао чути од г. Панте, те бих бар уштедио труд и време, што га потроших на разлагање о нечем, што у самој ствари не постоји.

Међу тим као да и сам г. Савић није баш сасвим на чисто са тим питањем, шта управо опредељује тај §. 191., јер он прво пита „да ли збирне ствари“, па онда „*ако је хтео збирне*, да ли је у ту категорију ставно само покретне или још и непокретне ствари?“ Па пошто је навео, како је законодавац ту замишљао међу збирним стварима и непокретне, тек онда каже, да тај §. није *ништа друго* хтео да каже, него просто да даде јасан опредељај о правној целини! Па како сад стоји ствар са тим несретним §-ом 191? Но рецимо да из целог тога непоузданог и непрецизног говора излази то, да тај §. није ни хтео да определи збирне ствари, него правну целину и рецимо да г. Савић *разликује* збирне ствари од „правне целине“ (дакле да то није једно исто), онда сад како ја стојим са целом својом расправом према таквоме тврђењу? Очеvidно ја сад имам да бирам између овога двога: или да признам да сам погрешно, што сам казао да §. 191. говори о збирним стварима и да он нема значења, или да покажем, да је г. Савић не усвајајући моју примедбу и разлажући значење поменутога §-а упао још дубље у погрешно схватање. На крају своје расправе, о којој је реч, ја сам казао да ћу радо примити сваку исправку и одиста се ја не бих устезао да признам да сам нешто погрешно схватио и да усвајам правилније мишљење само — само разуме се да то мишљење мора бити основано на јаким и темељитим разлозима, који ме убеђују. Морам казати, да ме разлози г. Пантини не само нису убедили, него су ме напротив изненадили својом погрешношћу и непречишћеним појмовима. То ми ваља сад доказати.

Пре свега дакле ја сам у својој расправи пошао отуда, да §. 191. *говори о збирним стварима* и мислим да сам са пуним основом претпоставио, да о томе ниједан правник не може сумњати и питати „да ли о збирним стварима?“ Да је наш грађ. законик у многоме

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

скраћен и осакраћен извод и превод аустријскога грађ. законика, о томе ваљда не сумња ни г. Панта Савић — или он можда и о томе сумња? И тако је дакле наш §. 191. нешто скраћен превод §-а 302. аустр. грађ. зак. који гласи: „Скуп више посебних ствари, које се обичавају сматрати као једна ствар и знаменовати *именом заједничким*, чини једну укупну ствар и сматра се као цјелост“ (Превод др. Деренчина в. Тумаћ, II. стр. 27.). А у наслову (рубрици) тога §-а аустр. грађ. зак. стоји: „Gesamtsache (universitas rerum)“, а то значи *збирна ствар*. Аустријски је дакле законодавац изречно казао, *о чему* у томе §-у говори, шта хоће да определи, а наш је законодавац то од њега преписао и *то исто хтео*. Још пре тридесет и шест година то је знао и казао пок. *Марић*, у своме објашњењу грађ. зак. стр. 287. а сад од један пут долази један српски правник па проналази, да се у §-у 191. управо и не говори о *збирним стварима*, него да је ту само реч о некој „правној целини“. Но и да нема свега тога, што сам навео, да баш и не знамо оригинал и порекло нашега законскога опредељаја, ипак би већ по самоме склопу његовом морало бити свакоме правнику јасно и несумњиво, шта он хоће и о чему говори. То што стоји у §-у 191. или бар шта је законодавац *хтео* да определи у њему (мало неспретно), то није нашем законодавцу пало с неба нити је он то први пронашао и измислио, него то је један појам, који је данашње правништво наследило од својих старих учитеља, од Римљана, па је он из римскога права прешао у правну теорију новог века и у данашње законике. Римски су правници већ опредељивали „*corpore plura soluta, sed unipomini subjecta, veluti populus, legio, grex*“ (I. 30. pr. Dig. de usurp. 41. 3). Дакле „више ствари (тела) одвојених, али *једним именом обухваћених*“ и т. д. Сасвим би већ банално и сувишно било, још и даље *доказивати* нешто, што је у данашњој јуриспруденцији тако познато и признато.

А сад да се зауставим мало на томе, како г. Савић покушава да на свој начин објасни и протумачи смисао §-а 191. Иако по његовим већ наведеним речима *изгледа*, као да према његовоме разумевању тај §. и не говори о збирним стварима него само о тој његовој толико већ потрзаној „правној целини“, ипак се он после тога опет враћа на збирне ствари и покреће питање „да ли под појам збирних или колективних ствари *могу слагати у извесним случајима... и непокретне ствари* или само покретне?“. Вели, како се ја у својој расправи о томе питању нигде нисам одлучно изразио и најзад сам то питање решава овако: „Оно истина обично је, да покретне ствари бивају збирне или колективне, али по моме схватању то исто може да буде и код ствари *непокретних* и т. д.“ Кад би неко каквоме јевропскоме правнику озбиљно доказивао, како је видео да корњача лети, он се мислим не

би нимало већма изненадио, него кад би чуо да и непокретне ствари могу бити збирне. Кад сам те речи г. Савићеве прочитао, ја сам се у први мах обрадовао, јер сам очевидно наишао на један производ правничкога знања, који се засада једино и први пут појавио на *нашој* литерарној пијаци, дакле је сасвим наш оригинал; мило ми је, да *српски* правник изнесе нешто ново и оригинално и да реформише правне појмове; који се Србин томе не би обрадовао? Али ми се убрзо радост изгубила, кад сам даље прочитао *како* г. Савић *разлаже* и *оснива* то своје ново схватање; тада сам се уверио, да то није научни проналазак некога *новог* правнога појма, него да је само погрешно схватање *старих* и познатих појмова. Па какве разлоге наводи г. Панта за своје „ново“ схватање? Он вели: „Извесно се глагол *скопчати* односи *више* на неку физичку или механичку везу, која код непокретних ствари може постојати, неголи на замишљену или идеалну везу, која код покретних ствари постоји“. Е па шта ћете кад је г. Савић убразио, да се извесна „практичка“ питања никако не могу решити, ако нема у закону један нарочити §. који говори о „правној целини“, и преврћући параграфе он је наишао на §. 191. у коме стоје речи „једно цело“ и он радосно узвикну „еврика“! (пашао сам!), јер му је по што по то требао такав §. и он сад ни за главу не би допустио, да се тај драгоцени §. избрише или да се неко усуди да каже, како он нема значења! Али у првој радости над неким проналаском можемо по нешто да превидимо, па тек после кад мало боље загледамо а ми на своју жалост нађемо неку „закачку“; па тако се десило и г. Савићу. Истина да у томе кобноме §-у има „једно цело“, али по несрећи тамо стоји и „више ствари скопчаних *под једним именом*“; е сад шта је требало законодавцу то „једно име“, то очевидно смета и онда у невољи г. Савић морао је да се ухвати за *глагол скопчати*. Дакле сад мало да угазимо и у филологију! Глаголи скопчати, спојити, саставити и т. д. значе неку везу и то или физичку механичку или духовну, замишљену и онда тај глагол сам за се ништа не решава, него ту се обично domeће *каква* је то веза, којом су две ствари скопчане или спојене. И у §-у, о коме је реч, законодавац је јасно и несумњиво означио, *каква је природа* та веза, којом је „више ствари“ скопчано; дакле „више ствари скопчаних“ — како? Законодавац каже „*под једним именом*“, дакле *једно име* то је та копча, која их скопчава и ту онда само може нешто силом да се намеће или подмеће законодавцу, да се законски текст самовољно тумачи и окреће на ђунију, кад се у *самоме* глаголу „скопчати“ назире већ некаква физичка или механичка веза. У осталом ако глагол скопчати збиља означаје физичку везу, онда он то мора означавати *увек и у свакоме случају* а не само „више“, а кад се каже да се он односи

више на неку физичку, него на замишљену, идеалну везу, онда то очевидно значи, да се он *може* и на ову другу односити, да га је дакле могао законодавац и за обележавање те *змишљене* везе употребити и онда цео тај скрпљени доказ са глаголом скопчати отпада. Ако „скопчати“ значи *само* физичку везу, онда очевидно о покретним само у мислима спојеним стварима као што су библиотека, стовариште еспана, стадо и т. д. не би могло бити ни помена у опредељају §-а 191. — дакле баш о *оним* стварима да нема ни говора, које су најчешћи и најглавнији примери збирних ствари! Такво што ваљда ни г. Савић не би хтео тврдити.¹⁾ А ако напротив глагол скопчати не означаје баш *увек само* физичку везу, онда се из саме употребе тога глагола не може ништа изводити, јер је он баш у дотичноме §-у могао да се употреби у оном *рефем* значењу за замишљењу или идеалну везу.

Но сасвим је сувишно било, што сам се оволико зауставио на томе филолошком доказу г. Савића, јер то што се он досетио како се поменути глагол односи више на физичку везу и т. д., то је сасвим самовољно и неосновано, као што ће му сваки зналац језика казати. Осим свега тога пак, баш и кад би се глагол „скопчати“ по своје филолошком значењу односио на физичку везу, то би ипак при формулисању § 191. само толико значило, да се законодавац погрешним изразем послужио за изражавање оне мисли, која га је при §-у 191. руководила¹⁾. А да је то тако то ћу одмах посведочити. Морам мимогред и то напоменути, како г. Савић вели да физичка или механичка веза „код непокретних ствари може постојати,“ а да ли он тиме хоће да каже да та физичка или механичка веза код *покретних* ствари *не може* постојати? Тако би се доиста могле тумачити те његове речи, али ја то ипак не могу да верујем, јер је без сумње и њему веома добро познато, да механичка или физичка веза *може и код покретних ствари постојати*²⁾ и то је још један доказ више, да позивање на глагол „скопчати“ нема никакве вредности, јер баш и кад би стојало, да се он односи на физичку везу, то ипак законодавац није морао ту помишљати на непокретне ствари, јер таква веза може постојати *и код покретних*.

Но да се манем већ тога цепидлачења око глагола скопчати, па да поменем оно што је главно, а то је да, колико је мени познато, још никада ниједноме правничкоме писцу није пало на ум, да при

¹⁾ Јер он и сам признаје „оно истина обично је, да покретне ствари бивају збирне или колективне.“

¹⁾ А да то може да се догоди то ће знати сваки правњак, који познаје однос између *граматичкога* и *логичкога* тумачења.

²⁾ Н. пр. камен уметаут у преген, точак на колима, заклопац на сату ит.д.

збирним стварима говори о физичкој или механичкој вези, него ту је увек само реч о вези замишљеној, *по заједничкоме имену и опредељењу*; то је баш главна карактерна црта збирних стари и кад њу избришете, онда сте избрисали и сам појам збирних ствари. У доказ томе навешћу дефиниције неколицине чувених правних писаца; знам да је то цитирање досадно, али мора се ипак учинити ради тих „оригиналних“ мишљења, која се у нас појављују. Да почнем пре свега са нашим коментатором *Матићем*, који је још пре тридесет и толико година правилно дефинисао: „Дакле скупна ствар јест збир више њих појединих ствари, које нису механично једна с другом састављене, али уједно узете као једно цело сматрају се и једним општим именом означавају се.“¹⁾ *Др. Деренџин* каже како се под „скупом ствари“ (збирном ствари, *universitas rerum*) разумева „скуп више самосталних физично неспојених ствари, које се означају заједничким именом“ и т. д.²⁾ *Унгер* вели: „Има појединих одвојених (einzelne von einander getrennte) ствари, које се сматрају да иду заједно и у тој заједници сачињавају замишљену целину (ein begriffliches Ganze), која се заједничким (колективним) именом означаје“; па мало даље каже исти писац: „Пошто је збирна ствар нешто идеално, нетелесно, замишљено, то она“³⁾ и т. д. Да наведем и чувенога *Пусту*, који каже: „Догађа се, да се извесноме броју спољно сасвим самосталних ствари, које нису ни у каквој телесној вези, даде неко заједничко опредељење и тиме нека унутарња веза, по којој се те ствари појављују као саставци једне целине, целине, која се чулима не може опазити, него се само замишља..... Те су бестелесне целине из телесних делова назвали *universitas rerum*“ и т. д.²⁾ Још ћу навести *Синтениса*, признатога правничкога писца, који је био и члан комисије, која је саставила саксонски грађ. законик; он каже: „Особита врста ствари то су *universitates rerum* (збирне ствари), а то су идеалне целине, које постају обухватањем више појединих и то *иокретних* ствари (das sind die durch Zusammenbegreifen mehrerer einzelner und zwar beweglicher Sachen entstehenden ideellen Einheiten) као н. пр. стадо, библиотека.“³⁾ Овога сам писца и зато нарочито навео, што је он између толиких писаца једини, који је нашао за нужно да *изречно* помене, како само *иокретне* ствари могу састављати збирну ствар. Други писци то нису нашли за нужно ни да помињу, јер су сматрали да се *то већ само собом разуме* и јасно види већ по самоме појму и

1) *Матић*, објашњење грађанског законика II. 287.

2) *Derenčin*, *Tumač* II. стр. 27.

3) *Unger*, *System* I. стр. 475 и 482.

2) *Puchta*, *Cursus d. Inst.* II. §. 222.

3) *Sintenis*, *D. pract. gemeine Civilrecht* I. стр. 439 и 440.

дефиницијом збирних ствари. Нема сумње да би г. Панта свима тим писцима, онако као и мени, учинио примедбу, како они нигде нису одлучно изразили мисао, да ли под појам збирних или колективних ствари могу спадати и непокретне и т. д.! Да ли је нужно да наводим још и друге чувене и признате правнике као *Вестера*, *Виндшајда*, *Арица* и т. д.? Мислим да није нужно; они потпуно то исто кажу.

Сад или греше сви ти правнички писци, што тако дефинишу и схватају збирне ствари, или греша г. Панта Савић — једно од тога двога. Ако је по пријатељству, ја бих волео да сви они греше, него мој поштовани пријатељ, али није вајде ту важи оно „amicus Plato, amicus Aristoteles, sed magis amica veritas“ и тако као да ће ти писци ипак имати право. Најзад нека то оцени поштована публика.

(СРШИТЕ СЕ)

Б Р А К.

(НАСТАВАК)

Грађански брак.

И ако хришћанство сматра брак као верозаконски акт, правна наука не дели то мишљење. Брака нема све донде, док два лица разног пола, не изјаве свој приставак за оснивање те заједнице. Ту је приставак битни услов, онако исто, као и при другим уговорима. Док нема приставак, нема ни брака.

Да ли то саизвољење има у исти мах и верозаконски карактер, то се правне науке не тиче.

За то су правници изrekli, да је брак уговор, који треба да се закључује по пропису грађанског закона, онако исто, као што се и други уговори склапају без суделовања вере и њених органа.

Црква нема право да се меша у ту заједницу, и да је регулише својим канонима. То је дужност саме државе. Држава треба да одреди, кад грађанин може да закључи какав правни посао. Она треба да проише и форму, како да се тај посао закључи.

Брак је у самој ствари уговор. Вера га може сматрати како хоће, али то посматрање није обавезно за државу.

Данас важи овако мишљење о браку. Некада је било друкчије, а ево за што.

Код старих народа, право је са свим зависило од вере. Приватно-правне установе биле су измешане и тесно спојене са верозаконским. Код Персијанаца, Индијанаца, Евреја, Грка, Римљана и Гала, закони су били у светим књигама, или религијозним предањима. Нарочито је код Римљана у најстарије време закон био само један део религије. У њиховим законима налазе се наређења о молитвама, о религијозним обредима и о приватном праву. Наређења о својини и праву наслеђа, измешана су са прописима о жртвама и погребу.

Најстарији римски закони *Leges regiae* били су прописани и за верозанске обреде, и за остале одношаје у приватно-правном животу. У закону од XII таблица, такође се налазе правила о верозаконским обредима.

У Риму, између вере и права, није постојала никаква разлика. Доказ је о томе одредба о провознанству, која се налази у Јустинијановим институцијама: „*Jurisprudentia est divinae atque humanae rerum notitia*“. *Jnst. I. 1.*

Отуд се види и то, за што је у Риму владало мишљење да нико не може бити ваљан првосвећеник, ако не зна право,¹⁾ и обратно, да нико не може знати право, ако не познаје религију.

Првосвећеници били су дуго време једини правници. Пошто је готово сваки акт у приватном животу, стајао у вези са религијом, све је и зависило од одлука свећеника, који су били надлежни за мноштво спорова. Они су решавали сва питања о праву, верозакону, браку и разводу. Тестаментом се квари онај ред, који је вера одредила за пренос имања. За то је у почетку понтиф требао да одобри тестаменат. Вера је обележила границе свакој баштини, за то је првосвећеник расправљао и спорове о границама²⁾.

Право је било то исто што и вера. Једни исти људи, били су у исти мах и првосвећеници и правници.

Стари народи веровали су, да су законе добили од Бога, а не да су их људи написали. За то су их и поштовали као светињу. Држали су да је закон то исто што и молитва, која је божанству само онда угодна, кад се верно, од речи до речи, изговори. Код њих је текст био све и сва. Закон не вреди због моралног принципа, који је у њему изложен, него због оних речи, које су употребљене.

1) „*Pontificem neminem bonum esse nisi qui jus civile cognoscit*“.

2) *La cité antique*. Fustel de Coulanges стр. 219.

Право се није могло одвајати од извесних верозаконских речи. Уговор се није могао закључити ма којим начином, него су уговорачи требали да изговоре законом прописане речи. Ако се те речи не изговоре, онда нема уговора ¹⁾).

Људи су сматрали да их не веже идеја о правли, него она религијозна формула, која ствара правну везу. Где нема те формуле, нема ни права.

Браћење и доказивање свога права на суду, данас је приватна ствар, која ни мало не зависи од вере. Код старих Римљана било је са свим друкчије, јер код њих је право вера, закон светиња, о правда скуп обреда. Судска процедура *Leges actiones* имала је верозаконски карактер ²⁾ Парничар је могао добити спор само онда, ако тачно изговори свечану формулу, коју је закон прописао. Ако место једне речи употреби другу, повредио је закон и губи спор ³⁾.

Са истих разлога и брак је у почетку сматран као верозаконски акт. Али тај верозаконски брак постајао је само за римске племиће. Плебејци нису могли да га закључе. Брачна веза код Плебејаца, била је основана само на уговору — *mutuus consensus*. — Ту није тражена никаква, ни приватно правна, ни верозаконска формалност. Патрицији, нису признавали такав брак, јер по њиховом мишљењу, мужевљева и очинска власт, могу се добити само верозаконском свечаношћу, којом се жена уводи у веру свога мужа. Плебејци нису могли имати ту власт, јер нису имали ни претке, ни ону домаћу веру, коју су римски племићи толико обожавали. — Закон им није признавао фамилију. За њих приватно право није постојало.

Овако стање није дуго трајало. Плебејци су пронашли једно средство, које је имало оне исте последице, као и верозаконски брак. Они су прибегли привидној куповини. Муж је привидно куповао жену — *coemptio* — и тада је она сматрана у праву као саставан део његове имовине, онако исто, као да је извршен и религијозни обред. После приви-

¹⁾ *Inst.* III, 15, 1. „При закључењу обвеза, некада су употребљавани следећи изрази: Одговорах? Одговарам. Обећаваш? Обећавам. Дајеш? Даћу. Учинићеш? Учинићу. Да ли је уговор на латинском, грчком или ма ком језику, све једно је, само ако га уговорачи разуму..... Шта више, два Грка, могу закључити нову обвезу на латинском“.

²⁾ нарочито *actio sacramenti*.

³⁾ Гај прича, да је један тужио свога суседа за то што му је посекао виноград. Спор је изгубио јер је казао доза а требао је да каже дрво као што је прописано у закону XII таблица. *Gaius. Inst.* IV. 11. *Droit romain.* E. Didier Pailhé. стр. 591.

две куповине, дошла је употреба — *usus* — која је између мужа и жене утврђивала онаке исте правне везе, као и куповина, и верозаконска свечаност.

Тај брак плебејаца, најпосле је превладао и у обичајима и у праву ¹⁾

У последње време, римско је право сматрало брак као *приватан акт* ²⁾, без обзира на оне верозаконске свечаности које су биле уобичајене ³⁾.

И ако је хришћанство од своје стране огласило брак као свету тајну, римски владаоци придржавали су се гледишта римских правника. Религијозно посматрање није им сметало да брак регулишу писаним законима.

Јустинијан је огласио сродство као брачну препону. Теодосије и Аркадије забранили су брак између хришћана и Евреја ⁴⁾.

Црква се није противила оваком мешању световне власти у религијозне ствари, нити је у томе опажала ма какав напад на своје право него је и сама те законе усвојила, од којих је доцније постало каноничко право.

Сем тога, Јустинијан је био хришћанин, али он нигде не каже да је брак света тајна, која треба да се закључи по верским обредима и пред црквеним органима. На против, он на једном месту вели, да брак има своју основу у природном праву. „*Jus naturale est quod natura omnia animalia docuit... Hinc descendit maris atque feminae conjunctio, quam nos matrimonium appellamus*“. (Jnst. I. 2). На другом месту вели, да се брак склапа по прописима закона: „*Justas autem nuptias inter se cives romani contrahunt, qui secundum praeccepta legum coeunt*“. (Jnst. I. X. de nuptiis.)

Римљани су регулисали брак, као приватно правни уговор. Црква је усвојила по готову сва та наређења, но при свем том, она не сматра брак као уговор, него као света тајну. Отуд је последица, да богослови не признају оне брекове, који нису закључени онако, као што црква прописују.

¹⁾ Fustel de Coulanges. стр. 368.

²⁾ Acollas. Le mariage. стр. 98.

³⁾ У Јустинијановим институцијама налази се ова одредба:

„*Nuptiae autem sive matrimonium, est viri et mulieris conjunctio individuae vitae consuetudinem continens*“ Jnst. I, 9. 1.

⁴⁾ За брак између православних и данас важе многа наређења римског права. Номоканон о браку често цитира и позива се на новеле Јустинијанове и Леонове, на кодекс Јустинијанов и Теодосијев.

То хришћанско мишљење о браку, могло би бити од решавајућег значаја само онда, кад би у једној држави, сви држављани исповедали ту веру. Но то нигде није случај. На против, у свакој држави има држављана, који исповедају разне вере. Брак постоји и код таквих држављана који нису крштени, који не исповедају хришћанску веру, и код којих не може бити речи, о светој тајни.

Држава не може својим држављанима да намеће овај или онај верозакон. Она не може међу њима да прави разлику према томе, каку веру исповедају, па ако су хришћани, да им призна брак, а ако нису, онда, да им оспори и брак и породицу, само за то, што хришћански богослови такав брак не признају¹⁾.

Ако хришћанска црква прави разлику међу људима, према томе, какву веру исповедају, држава не сме да прави ту разлику. Она има пред собом само равноправне држављане, без обзира на веру, онако исто, као што и природа има пред собом људе, без обзира на њихову народност.

Право не зависи данас од верозаконских идеја, као што је некада било. Данас је држава одељена од цркве, и право је одељено од вере. —

Хришћанска вера није једина вера на свету, па да се баш њено гледиште о браку мора уствојити. Брак је постајао и пре Христа, а и данас постоји код оних народа, који још нису примили хришћанство. Држава нема никаквих разлога да се поведе за богословским мишљењем, и да не признаје бракове закључене између нехришћана²⁾, а има и сувише разлога, да те бракове регулише, и узме у своју заштиту.

Међу самим богословима још давно је било и таквих, који су тврдили, да брак није такав верозаконски акт као што га црква преставља, и да за брачну заједницу, не морају важити само верозаконски прописи.

Свети Тома тврдио је, да за брак не важи само један, него три закона, према томе, са ког се гледишта он посматра. Он вели: у колико је брак природна дужност, за њ важе природни закони, у колико је државна потреба, важе грађан-

¹⁾ „И ако се најде полуверу оуам христијаницу, ако узлуби, да се крсти у христијанство; ако ли се не крсти, да му се одузме жена и деца и да им се даа дел од куће, а он да се вждене“. § 82, Душановог закона.

²⁾ „И ниедина свадба да се не оучини без венчания; ако ли се учини без благословения и оупрошения цркве, такови да се разлоуче“. § 80 Дух. зак.

³⁾ „... il ne faut pas juger qu'une chose soit naturelle, parce qu'une religion fausse l'a consacré“. Montesquien De l'esprit des lois. L. XXVI. Ch. 14.

ски закони, а у колико је тајна, важе божански закони¹⁾. Тиме је правио разлику према оним целима, које човек браком постиже, а то су: одржање феле, друштва и вере.

Други богослов, који се није слагао са хришћанским назорима о браку, то је реформатор Мартин Лутер²⁾. Он је отворено казао да брак није тајна, нити средство за спасење као што је крштење и причешће, и да црква нема право да одређује брачне препоне, и ршава питање о важности брака³⁾.

Разуме се да црква није могла равнодушно посматрати ширење оваке науке, којој је она била противна, и да је све чинила само да јој стане на пут.

После богослова, долазе и правници, који су критиковали хришћанско мишљење о браку. Међу тим правницима, дослази на прво место Монтескије.

И ак, богослови тврде да је Бог установио брак, јер је Адаму дао жену, и тако нераздвојном везом спојио првог човека и жену, Монтескије не усваја то гледиште него вели: „Природна обвеза, по којој је отац дужан да издржава своју децу, створила је брак који показује ко треба ту обвезу да испуни“⁴⁾.

На другом месту вели: између свију људских дела, брак је најважнији за друштво, па за то и треба да буде регулисан грађанским законима. — Сем услова које вера тражи за важност брака, грађански закони могу захтевати још и друге⁵⁾

Даље:

Религијозним законима не треба регулисати оно, што треба да је регулисано људским законима — јер се ти закони разликују и по своме пореклу, и по предмету и по природи⁶⁾.

Русо, у своме делу о друштвеном уговору, полази са тог гледишта, да је брак *приватан уговор* и да производи така дејства, без којих друштво не би могло опстати. Он вели даље, ако вера присвоји то право да закључује тај акт, тиме

¹⁾ „Matrimonium in quantum est in officium naturae, statuitur jure naturali; in quantum est in officium communitatis statuitur jure civili, in quantum est sacramentum, statuitur jure divino“.

A. Sinsholle Le mariage civil et le mariage religieux. Стр. 8.

²⁾ Лутер је учио правне науке, за тим постао доктор филозофије и као такав ступи у манастир августинског реда. Доцније збаци калуђерске хаљине, па се ожени једном калуђерицом.

³⁾ Adolf Scheurl. Die Entwicklung des kirchlichen Eheschliessungsrechts. Стр. 13.

⁴⁾ Montesquieu. De l'esprit des lois. L. 23. Ch. 2.

⁵⁾ Тамо L. 26. Ch. 13.

⁶⁾ Тамо. L. 26. Ch. 2.

ће само опасти важност владоца, јер ће овај имати само оне поданике, које му црква преда¹⁾.

Најзад се јавља францесни правник *Потје*, чије је идеје француска револуција већином уствојила. Као католик није могао усвојити Лутерово мишљење о браку. Као правник, није могао да се сложи ни са богословима. Он је изабрао средину — и вели:

Брак је у исто време и тајна и приватан уговор. За брак као уговор, морају важити прописи грађанског закона, као и за све остале уговоре. Али, пошто је брак такав уговор, од кога највише зависи добар поредак у друштву, он тим пре треба да зависи од грађанских закона, који су прописани за управу друштва. Владаци имају право да прописују законе о браку својих поданика, да га извесним лицима забране, и да одређују оне формалности, које сматрају за нужне те да се пуноважно закључи²⁾.

Они бракови, који су закључени против одредаба грађанског закона, не вреде. У таквом случају нема ни свете тајне, јер она не може постојати без оне ствари, која преставља њену суштину. Пошто је приватан уговор суштина тајне, она не може опстати и онда, кад уговор не вреди, онако исто као што нема ни тајне крштења без воде. —

Француска револуција хтела је, да се право са свим одвоји од вере, и да држава постане независна од цркве. Црква се брине само о својој пастви, а држава треба да се стара о својим грађанима, без обзира на веру коју исповедају. Државни закони пишу се у интересу целине, а не само за људе ове или оне вере, па за то и треба да владају над свима овим зајонима, који су прописани у интересу појединих.

Устав од 1791 год. прокламовао је начело:

„Закон сматра брак само као приватан уговор“.

То је начело прешло у францески грађански закон, где се и данас одржало³⁾.

Брак, који је по пропису грађанског закона закључен пред државним чиновником, пуноважан је, па и ако није

¹⁾ J. J. Rousseau Du contrat social. L. IV. Ch. 8. De la religion civile

²⁾ Pothier Du mariage Br 11.

³⁾ Наполеон је доцније казао на осрву Свете Јелене: Брак треба да буде чист грађански уговор, и кад странке изјаве пред чиновником и сведоцима, да примју ту обвезу, онда се морају сматрати као муж и жена. — То сач и учињено у Француској. — До воље им стоји да ту церемонију после понове пред свећеником. Верска обреди не могу стајати над законом. — Урадио сам те је све ослобођено од вере. Хтео сам да вратим држави оно што је њено, б.з. обзира на веру Нисам хтео да оставим свећеницима никакав утицај на власт, на стварима чисто грађанским. —

Napoléon captif à Sainte-Hélène.

благословљен у цркви. Обратио, брак ако је закључен само у цркви не вреди, ако пре тога није закључен пред државним чиновником. Узроке за важност и ништавост брака, одређује грађански закон. Ове брачне препоне, које је црква прописала, а које закон није усвојио, не вреде.

Тако је постао грађански брак.

(СВРШИТЕ СЕ.)

ИЗ СУДНИЦЕ.

IX.

Тумачење и примена тач. 1. §. 187. грађан. поступка.

(Одлука опште седнице Касац. Суда).

Државна штампарија тужила је општину чачанску и тражила, да јој ова плати 1039-60 динара са $\frac{6}{100}$ год. интер. од дана тужбе до наплате, што је општина остала дужна од узетог разног штампаног материјала. За доказ овог тражења поднела је извод из књига државне штампарије (који гласи: „Извод из књиге Е 1884 лист 167. бр. 1. вересије општине чачанске, која је остала дужна управи краљ. срп. државне штампарије од разног штампаног материјала и књига из ранијих година и то у суми 1039-60 динара.“)

Тужена страна није признала тражење тужилачке стране, пошто рачун није тачан, те да се може видети када је било задужење и од чега је дуг, а зна се и то, да се општина према своме устројству оволику суму без одобрења надзорне власти ни задужити не може.

Првостепен суд пресудио је, да се државна штампарија од свог тражења као недоказаног одбије из ових разлога:

Из извода, који је тужилачка страна за доказ поднела, не види се од чега дуг произлази и када је учињен, као ни по чијем је налогу задужење учињено, а кад тога нема, онда се поднети извод не може узети за пуноважну исправу по §. 187. грађан. пост. пошто представља тужбу приватне природе и односа, а не подноси се никаква исправа о наручини тужене стране, коју она као своју неби могла порећи; зато је тужба државне штампарије остала недоказана (§. 178. грађ. пост.). Пресуду ову одобрио је и Апелациони Суд (5. Августа 1885. г. бр. 2727.).

Касациони Суд примедбама својим (од 19. Септембра 1885. г. Бр. 3433.) поништио је пресуду Апелационог Суда са ових разлога:

По тачци 1. §. 187. грађ. пост. извод из књиге јавног надлежства има се сматрати као јавна исправа, према томе поднет извод тужилачком страном пуноважна је исправа, јер је из књига државног надлежства. Па како је суд у овоме случају противно овоме узео, то му је и пресуда противно поменутом пропису закона изречена.

Апелациони Суд није усвојио ове примедбе, но је дао противразлоге, налазећи, да горње примедбе Касационога Суда не стоје по

тоне, што за тражбине оваквога рода није довољно само то, што би књиге припадале каквом надлештву, па да имају потпун доказ, већ овде треба да има и све остало, чим би се утврдило, да о ономе не може бити сумње, што је у књигама надлештва заведено.

Тако на првом месту овде би требало имати доказе о наручбени, а по том и о пријему онога, што је поручено, јер тужена страна пориче и једно и друго, а то тужилачка страна нема, а кад га, нема, т. ј. кад нема доказа ни да је било трага о каквом послу, онда не може ни бити говора о онаквом његовом резултату, какви се у књигама претставља, јер кад би се когод само књигама могао задужити, онда би се то могло учинити и према сваком другом, који никаква посла са надлештвом није ни имао.

Узимајући овако, да голе књиге једнога надлештва не могу да послуже за доказ, разуме се, да се у овом случају не може сматрати ни сам њихов извод, а извод у овом спору још мање, јер према §. §. 8. 9. и 11. тргов. зак. треба да буде специјалисан, т. ј. да садржи по имену свако задужење, чега у њему нема.

Но спшта седница Касац. суда (од 14. фебруара 1856 год. Бр. 272.) наша је да су примедбе одељења Касационог Суда дате на пресуду Апелационог Суда закону саобразне.

Апелациони Суд усвојив ове примедбе опште седнице као обавезне, досудио је тражбу тужилачкој страни и ову пресуду одобрио је Касациони Суд (24. Априла 1886. г. Бр. 1196.).

Саопштио

Михаило Л. Стојадновић.

Л И С Т А К.

УБИЈСТВО АДВОКАТА БЕРНЕЈА.

(НАСТАВАК.)

Амалија није одмах отпутовала. Она се упути прво у писарну адвокату. Он саслуша још једаред целу читуљу подозрења на њу — карактеристична је црта Бернејева, тај стални саобраћај, то непрекидно измењивање поверљивости са млађима, — и Амалија, коју је госпођа због њених безобразлука одјурила, доби задовољење, да јој господар даде још 500 франака и да је један чиновник његове канцеларије отпрати до Брисела. Кад се сетимо, да је Бернеј, као што је доказано, био врло тврд у новчаним стварима, то поклон ових 500 франака баца чудновату светлост на односе између њега и Амалије. А овде одмах да приметимо и то, да је Раскартова, кад су је каснија отпустили, такође добила потпору и то доста знатну суму од самога Бернеја.

Кад се Бернеј врати дома, упита жену, да ли је Арман Пелцер у салону и да ли ће са њима да руча. Госпођа Јулија одговори да је-

сте, да га је сам Бернеј позвао. На то рече Бернеј: „Арман не сме више код нас ручати.“ Госпођа Бернејева оде затим у салон и каза Арману: „Мој муж не жели, да Ви овде останете; молим Вас, идите.“ Кад Арман упита Бернеја за узрок овог чудноватог растанка, Бернеј му одговори: „Сада ти не могу ништа објаснити; сутра ћу ти писати.“ Арман оде.

Објављено писмо заиста није дуго изостало. Оно је писано 18. Септембра и гласи овако:

„Армане! принуђен сам да према теби извршим мучну, али неизбежну одлуку. Знаш, услед каквих је размирица и опадања било спора међу нами; о томе не сме нико ништа дознати. Ти си захтевао од мене, да ствар до дна испитам; ја сам то одбио. Сада ми се пак сведок један понудио, управо наметнуо, и оно шта сам морао слушати, одвећ је грозно, да би имао довољно снаге, да о томе још више чујем и више да говорим. Било како му драго, према свима фактима, која су тако тесно скопчана, дужност ми је, да част мога имена обезбедим и да се за то постарам, да се поштује жена, која моје име носи. Пошто твој долазак у моју кућу изазива сплетке, које моју жељу вређају а мене каљају, ја те молим, да више не долазиш.

„Нећу да будем судија у својој властитој ствари; немам снаге за то. Хоћу само да обезбедим будућност против злобе света и да добијем бар мира. Моја жена и ја живићемо од сада само за наше дете. И ти си срећан те си отац. Ја твоје детету желим од свег срца свако добро. Нећемо да уплећемо имена наше деце у ову жалосну ствар. Молим те Армане, немој ми одговарати, ја сам одвећ потресен и одвећ изнемогао, те да о овоме жалосном предмету примам још какво усмено или писмено саопштење. Веруј ми ја приносим велику жртву, кад прекидам старо, једино пријатељство моје, али ти мораш то осећати као и ја: нужно је за част твоју, за част мога имена, за корист и мир нас свију. Без обичних фраза ја ти велим: збогом!“

Арман на оно писмо није одговорио одмах. Саветоваше се са својом породицом, са својом браћом, Робертом и Џемсом, шта би ваљало чинити у овој ствари. Арманова браћа ступише са Бернејом у преговоре; али ова саветовања не имађаху никаква успеха.

Ш.

Разуме се по себи, да је догађај између Армана и Бернеја морао имати свога утицаја и на однос између Бернеја и његове жене. Што је Бернеј молио Армана, да прекине толико годишње пријатељство и да не ступи више преко његова прага, — то је учинио само због своје жене, управо због тога, што је срачуњеним и злобним дошапткавињима млађих више веровао, него уверавањима своје жене.

Јулија Раскартова постиже тиме фактично, што јој беше прави смер на путу њенога честољубља: госпођа Бернејева морала је прекинути саобраћој са својим старим пријатељем, чије пријатељство често разбистраваше мутне часе њенога жалосног живота, који је често тешио у тешким данима. Она остаде сама са својим мужем, који стајаше у недозвољеним односима са Раскартовом. Па и њени сродници не долазаху више у њену кућу. Стари господин Пеше био је ражљубен на понашање свога зета, који је унесређио његову кћер, па и самога малог „Енде“ изабрао за гласоношу вређајуће поруке. Госпођа Јулија беше сада сама са мужем, који је по једнодушном мишљењу свију, што га познаваху, био у кући врло непријатан и који је, као што је док зано, не само био одан Раскартовој, него је чак и са другим млађима ковао завере против своје жене.

У парници је изашла на видело преписка између Вилхелма Бернеја и удате Кубошеве, која је као Марија Пфистерова била у његовој кући код деце. Ова преписка обелоданила је управо невероватне ствари, и ми ћемо имати прилике да се вратимо на ту преписку између адвоката и његове некадање служавке. Осим тога ми знамо, да је Бернеј тачно извештавао Раскартову о свима важнијим догађајима у његовоме несрећноме брачноме животу. Он јој је читао и писма Арманова — господар својој слушкињи! — он је примао од ње љубавна писма и на њих одговарао. Шта више он је посвећивао у највеће своје тајне свога писара, и то онога истог, који је по његовоме налогу пратио Амалију Пфистерову у Брисел. С овим младацим — коме беше једва двадесет и четири године и чији искази показују невоспитање и незрелост — он се забавља о Раскартовој, он признаје свему потчињеноме, да има љубазницу ван куће, он се саветује с овим неискусним и несимпатичним човеком, кад се тицало питања части, једног двобоја. Чудноват човек, овај Бернеј, који се једнако жали да никога нема, коме би поверио своје муке, а који ма каквом звекану из белог света и ма каквој лепој блудници најдубље тајне свога срца открива! А међутим он је био паметан, образован човек — заиста непојмљиво!

Сви беху уверења, да брак под оваквим околностима нема опстанка. Бернеј је потајно прикупио код мађих доказе за одбрану и напад у брачној парници, коју је предвиђао. Ванредну вредноћу развијао је у сабирању свега, што му се чинило, да може довести у подзрење односе његове жене према Арману. Јулија опет изјављиваше да не може дуже сносити овакав живот и тражаше савета и утехе код својих. Тим се начином Раскартова увери, да сазрева плод, који ће јој пасти у крило. Ну ипак није то ишло тако хитро. Јер у то доба догађаху се неке чудне појаве: велике, тешке слике, на местима,

на којима госпођа Бернејева често сеђаше, непојмљивим начином падаху са зида, исто тако и портијере у салону, — у кратко, госпођа Бернејева не беше више у својој соби сигурна свога живота. Стручан тапетар, који је при претресу саслушан, изјавио је, да ово падаће слика и завеса није случајно, него да чини на њега утисак, да је то злочинска рука произвела. У парници самој Раскартова се окривљује, да је ову опасну комедију удесила. „Чудовиштем“ назива Арманов брашилац ову Раскартову; па и они, којима би од користи било, да се изказима њеним, као сведока, што више верује, говоре са највећим презрењем о овој непријатној, млађано-лепој, но лукавој особи.

Кад се госпођа Јулија у нужди својој обрати своме оцу, он јој изјави, да неће водити више никаква рачуна о целој ствари, ако се она не реши на крајне мере; њено достојанство као жене захтева неоспорно да се поведе парница за развод брака. Она је тешко увређена, све се удешава, да намет изгуби, и чак да погине; у кући, у којој је муж не заштићује против простих опадања и опасних подухећа млађих, нема више за њу опстанка.

Под овако тешким околностима решише у породици Пешереву, да потраже савета у једног пријатеља породичног. То беше госп. де Лонже, један од првих судских чиновника краљевине, први председник Касационога Суда у Анверу, човек, који због својих грађанских врлина стајаше у највећем угледу и који својим значајним положајем и великим поштовањем, што га уживаше код својих суграђана, беше као створен за саветника и посредника у нужди. Он је од детињства познавао Јулију Пешерову, садању госпођу Бернејеву. Јулија је била најбоља пријатељица његове умрле ћерке. Он је одржао према њој симпатије и пријатељство још од раније, а беше тврдо убеђен, да су оптужбе против Јулије о кажњивим односима са Арманом само протесте клевете. Бернеј, који је унесређио своју жену, беше му сасвим несносан. Он одобраваше Јулији у сваком питању, а Бернеју не одобраваше ни у једном. Сматрао се да је обвезан, да сјаротој жени у нужди помогне, и, пошто су му објаснили све постојеће несретне односе, беше и сам мишљења, да за сада нема друга лека, него да се брак разведе.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

НАШИ ДОПИСИ.

Пожаревац 9. Априла 1887.
Познато је, да судови крајем сваке године шаљу г. Министру Правде извештаје о пресуђеним грађанским и кривичним делима, али до сада ни један г. Министар не нађе за потребно, да те извештаје сабере и у целокупности изнесе на јавност, те тако сва та извешћа

остају позната само архиви министарства. Ван сумње је, да вођење бележака о овом не бива из моде, него да се то ради у некој већој цели, те с тога нам чудно пада, да се та извешћа не предају јавности. Нарочито је потребно кривична дела обрадити и у форми статистичкој изнети са побудама и узроцима, који су опредељавали кривца на учин дела. То је нужно за правника, државника и законодавца, јер одатле се могу видети утицаји, који опредељују човека на нарушење права, па према томе порадити да се законодавно ти узроци отклоне. „Бранич“ је потпуно појмио важност изношења оваквих дела, кад је у 7. броју саопштио билетен београдске полиције о злочинима и преступима, којим поводом и ми овде ишписујемо кривична и грађанска дела за 1886 год. из суда пожаревачког и шаљемо их „Браничу“.

I. Кривичних дела било је;

1. Јавних увреда	75	дела са	79	лица.
2. Увреда власти	10	„	„	10 „
3. Противстајање власти	24	„	„	74 „
4. Лаких телесних повреда	117	„	„	130 „
5. Тешких „ „ „ „ „ „ „ „	3	„	„	38 „
6. Покушаја убиства с предумишљајем	11	„	„	11 „
7. Покушаја убиства без предумишљаја	4	„	„	4 „
8. Намерних убиства с предумишљајем	21	„	„	21 „
9. Намерних убијства без „ „ „ „ „ „ „ „	11	„	„	11 „
10. Нехатних убијстава	3	„	„	3 „
11. Убијства у нужној одбрани	1	„	„	1 „
12. Дето-убијства	7	„	„	7 „
13. Поништај туђих ствари	3	„	„	3 „
14. Горосеча „ „ „ „ „ „ „ „	11	„	„	12 „
15. Лишења слободе	3	„	„	3 „
16. Самовлашћа „ „ „ „ „ „ „ „	14	„	„	1 „
17. Злоупотреба у званичној дужности.	13	„	„	16 „
18. Браколомства	9	„	„	9 „
19. Прављење лажних исправа	14	„	„	40 „
20. Лажних сведочаба	3	„	„	3 „
21. Простих и лажних банкротства	1	„	„	1 „
22. Превара „ „ „ „ „ „ „ „	10	„	„	10 „
23. Простих крађа	37	„	„	37 „
24. Опасних крађа „ „ „ „ „ „ „ „	80	„	„	100 „
25. Ајдуковања и јатаковања	10	„	„	59 „
26. Разбојништва	10	„	„	30 „
27. Паљевина „ „ „ „ „ „ „ „	14	„	„	14 „
28. Одводења девојака	7	„	„	10 „
29. Силовања „ „ „ „ „ „ „ „	2	„	„	2 „
30. Уништаја исправа „ „ „ „ „ „ „ „	1	„	„	1 „
31. Злостава „ „ „ „ „ „ „ „	3	„	„	4 „
32. Крађа стоке „ „ „ „ „ „ „ „	10	„	„	14 „
33. Нехатних повреда тела „ „ „ „ „ „ „ „	4	„	„	4 „
34. Ослобођење осуђеника	4	„	„	4 „
35. Прављења лажних новаца „ „ „ „ „ „ „ „	2	„	„	2 „
36. Насилних изнуда	2	„	„	3 „

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

37. Послуга са стварима које су чиновнику поверене по званичној дужности	1	"	"	1	"
38. Утаја	7	"	"	7	"
39. Увреда владоца	1	"	"	1	"
40. Претња	1	"	"	1	"
41. Кривоклетства	1	"	"	1	"
42. Лажних оптужења	1	"	"	1	"
43. Скотолоштва	1	"	"	1	"

Свега 602 дела са 798 лица

Од ових је свршено	412	"	"	480	"
а прешло у 1887.	190	"	"	318	"

II. Грађанских.

1. Својина	121.	дело
2. Службености	3.	"
3. Наслеђе	88.	"
4. Деоба	12.	"
5. О тестаменту	9.	"
6. Неуредних јавних продаја	24.	"
7. Продаја и куповина	—	—
8. О дугозима	344	"
9. О миразу	7	"
10. Испуњење уговора	23	"
11. Накнада штете	76	"
12. Издржања	11	"
13. Уништаја дугова и докумената	4	"
14. Скинућа интабул., прибел., забрана и пописа	33	"
15. Поновљена парница	18	"
16. Прече право откупа	4	"
17. Прече право наплате	6	"
18. Повраћај ствари имања и новаца	26	"
19. Распикућства	1	"
20. Издања тапије	52	"
21. Изазивачких парница	1	"
22. Ослобођење обвезе и плаћања	3	"
23. Право уживања	9	"
24. Повраћај детета у задругу	1	"
25. Рачунских парница	3	"
26. Отпуста испод очинске власти	3	"
27. О удомљењу	3	"
28. Повраћај даровнине	1	"
29. Уништај приватне продаје	—	—
30. Дуплир капаре	1	"
31. Право залогe	1	"

Свега 869. дела

Од ових расправљено је	557.	"
а прешло у 1887 год.	312.	"

Из овога саопштења као и билетена београдског, не може се сазнати оно што ми у претходној речи тражимо, на име, не може да се види са каквих су побуда овде побројана дела учињена и под ко-

јим утицајима, а то је главно. Али овако судови саопштавају г. Министру кривична дела и ми их одатле овде извесмо. С тога је нужно да судови уз свако дело изложе и мотиве, који опредељују кривца на дело, јер само се тако може постићи циљ, коју овде изнесмо. Само бројеви с каквоћом решених дела не могу да одговоре постављеној циљи. Овде имамо са задовољством да констатујемо, да број убиства, које је највеће међу приватним злочинима, није велики према броју душа у овоме округу. Јер овај округ по попису од 1885 год. има 184 709. душа, а као што се види убиства намерних са покушајима износе цифру 32. Још нешто на шта треба свратити пажњу. По горњем билетену решено је у прошлој години 412. кривичних а 557 грађанских дела, не узимајући ту у рачун, пупилска, банкротска и остала дела, што је без сумње огроман посао који је с мало руку тако сјајно свршен.

Ст. Максимовић.

РАД ОДБОРА ЗА УСЛОВНО ОТПУШТАЊЕ КРИВАЦА.

Пред одбором за условно отпуштање криваца из сва три наша казнена завода било је за прошла три месеца ове године свега 92 предмета на решавању.

Од ових је из сва три завода пуштено свега 54 осуђеника, од којих су из :

Окр. алексиначког	3
„ београдског	2
„ ваљевског	3
„ јагодинског	2
„ крагујевачког	2
„ крушевачког	2
„ нишког	2
„ пожаревачког	7
„ рудничког	2
„ смедеревског	4
„ ужичког	5
„ црноречког	8
„ Ђупријског	5
„ чачанског	1
„ пиротског	1
„ шабачког	4

Свега . 54

А од раније отпуштених за ова три месеца није ни један са условног отпуста враћен у завод. То је знак, да установа условног отпустања криваца добро дејствује, јер и иначе, у опште узевши, још је према прилично великом броју до сад условно отпуштених веома мали проценат оних, који су са условног отпуста у заводе повраћени.

То би се могло и цифром показати; али у оскудици нарочите криминалне статистике, која је у опште најпоузданији регулатор за свеколико криминално законодавство у једној земљи, постараћемо се, да подобне податне колико толико овим путем приказујемо, што ће, надамо се, моћи интересу ствари добро да послужу.

М. Дамјановић.

О П О М Е Н А

Г. Г. претплатници, којима крајем овога месеца Априла истиче рок претплате, умољавају се, да за времена обнове претплату, како се шиљање листа неби прекидало.

Г. Г. повереници друштвени нека изволе са своје стране настати, да досадањи уписници за времена обнове претплату, као и нека се постарају, да листу задобију још нових претплатника.

О свему овоме нека изволе што пре известити друштвеног благајника.

Београд 16. Априла 1887.

Администрација „Бранича“

ОДГОВОРИ АДМИНИСТРАЦИЈЕ.

Г. Дру Илији Вучетићу, адвокату Нови Сад. Примили смо пријавну листу за ванредно чланство и 12 фор.

Г. Дру Тоши Недељковићу, адвокату Земун. Примили смо послату нам претплату у 12 фор.

Г. Поверенику у Пожаревицу. Рекламоване бројеве послали смо коме треба.

Г. Поверенику у Валеви. Извршили смо што сте тражили.

ВЛАСНИК:

Удружење јавних правозаступн. у Србији.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК:

Милан Ст. Марковић

ЈАВНИ ПРАВОЗАСТУПНИК.

Штампарија задруге штампарских радника (Добрачина ул. бр. 18) Београд.